

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย” ดำเนินการในช่วง 4 มกราคม 2542 ถึง 3 มกราคม 2545 ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างองค์ความรู้ด้านการวิจารณ์ใน 4 สาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง และสื่อดิจิทัล เพื่อเพิ่มความชัดเจนในการวิจารณ์ให้กลุ่มบุคคลต่างๆ สร้างเครือข่ายระหว่างศิลปิน นักวิชาการ นักวิจารณ์ และผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งใช้การวิจารณ์ศิลปะในการเสริมสร้างพลังทางปัญญาและวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ให้แก่สังคมร่วมสมัย

สำหรับวิธีการวิจัยนั้น ใช้การรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล เอกสาร การสัมภาษณ์ผู้รู้ การทดลองสอนในระดับต่างๆ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ อันรวมถึงการฝึกฝนการวิจารณ์จากการสัมผัสกับตัวงานศิลปะต้นแบบ และการสร้างและเผยแพร่งานวิจารณ์โดยร่วมมือกับสื่อแขนงต่างๆ

ผลการวิจัยปรากฏว่า การวิจารณ์ในสังคมไทยยังเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมุขปาฐะ และศิลปินเองก็ชอบที่จะรับฟังทัศนะวิจารณ์อย่างไม่เป็น

ทางการในระดับของบุคคล กล่าวโดยรวมการวิจารณ์ยังไม่เป็นกิจสาธารณะอย่างเต็มรูป ถ้าเปรียบกับการวิจารณ์สังคมและการเมืองแล้วจะเห็นได้ว่า การวิจารณ์ศิลปะเป็นเพียงกิจกรรมริมขอบ มิได้เป็นตัวหนุนเนื่องให้การสร้างสรรค์ทางศิลปะแข็งแกร่งเท่าที่ควรจะเป็น ยิ่งในยุควิกฤตเศรษฐกิจ สื่อส่วนใหญ่ก็ยิ่งให้ความสำคัญต่อการวิจารณ์ศิลปะน้อยลง ยิ่งไปกว่านั้น วงวิชาการและสถาบันการศึกษาก็มิได้ใส่ใจอย่างจริงจังที่จะสร้างความแข็งแกร่งของวิชาการที่เกี่ยวกับศิลปะ อันรวมถึง วรรณคดีศึกษา ประวัติศาสตร์ศิลป์ วิชาการละคร และวิชาการดนตรี ซึ่งยังไม่อยู่ในฐานะที่จะเป็นเพื่อนร่วมทางที่ดีให้แก่กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยได้

แม้จะต้องเผชิญกับข้อจำกัดที่กล่าวมา ผู้วิจัยก็สามารถคัดสรรงานจำนวนหนึ่งจากข้อมูลอันกว้างขวางที่สะสมมาได้ โดยนำมาถ้อยแถลงและวิเคราะห์ในรูปของสรณิพนธ์ใน 4 สาขา งานส่วนใหญ่เป็นผลงานของนักวิจารณ์ไทย โดยได้มีการนำผลงานของต่างประเทศมาเสริมบ้างในบางกรณี เป็นที่แน่ชัดว่าสังคมไทยมีนักวิจารณ์ที่ทำงานอย่างจริงจังอยู่ไม่น้อย แต่อาจยังขาดความต่อเนื่อง และยังมีได้มีการสร้างความแข็งแกร่งของการวิจารณ์ขึ้นมาในระดับสถาบัน นักวิจารณ์กลุ่มเล็กๆ เหล่านี้สำนึกดีว่า การวิจารณ์เป็นเครื่องมือในการประเมินคุณค่าและเป็นเสียงแห่งมโนธรรมให้แก่สังคมได้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสามารถค้นพบข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่สามารถถอดตัวขึ้นจากสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของไทย อาทิ การสร้างความมั่งคั่งให้แก่กันระหว่างศิลปะสาขาต่างๆ สัมพันธภาพแนวนอนของประชาคมศิลปะ และบทบาทของการวิจารณ์ที่ไม่สื่อด้วยภาษา เป็นที่น่ายินดีที่ ผลการวิจัยอันรวมถึงข้อสรุปเชิงทฤษฎี ได้รับความสนใจจากนักวิชาการชาวต่างประเทศอยู่ไม่น้อย โดยที่บางท่านได้เสนอให้มีการนำประสบการณ์ของไทยไปแลกเปลี่ยนกับวงการนานาชาติในกรอบของสหวัฒนธรรมศึกษา

อันที่จริงภาพรวมของการวิจารณ์ศิลปะในสังคมไทยอาจจะยังไม่แจ่มใสนัก เมื่อเทียบกับสังคมอื่นที่มุ่งเน้นวัฒนธรรมลายลักษณ์ แต่เมื่อวิเคราะห์ลงไป

ในระดับลึกแล้ว จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยมากหลายที่เอื้อต่อการปรับศักยภาพ
แห่งการวิจารณ์ให้เป็นพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัยได้ ผู้เข้าร่วม
กิจกรรมของโครงการส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า การวิจัยชุดนี้จะสามารถส่ง
ผลในระยะยาวได้ โดยน่าจะได้มีการนำผลการวิจัยไปปรับให้เป็นส่วนหนึ่ง
ของกระบวนการของการศึกษา ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

อนึ่ง การค้นพบจุดเด่นและจุดด้อยของวัฒนธรรมการวิจารณ์ใน
สังคมไทยถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญที่จะทำให้เกิดกระบวนการแห่งการศึกษา
นี้ กิจกรรมต่อเนื่องที่น่าจะดำเนินการได้ในอนาคตอาจจะเป็นไปในรูปของการ
สร้างตำรา การสนับสนุนวารสารและนิตยสารการวิจารณ์ การสัมมนาเชิงปฏิบัติ
การ และการฝึกอบรมที่มีแบบแผนและต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างเครือข่าย
ทั้งในรูปของมนุษย์สัมพันธ์มนุษย์ และในรูปของการใช้สื่ออันหลากหลาย

ABSTRACT

The research project “**Criticism as an Intellectual Force in Contemporary Society**” under the aegis of the Thailand Research Fund (TRF) was undertaken from 4 January 1999 to 3 January 2002. Its objectives were to build up a body of knowledge in the criticism of literature, visual arts, drama and music; develop critical skills for those involved or interested in criticism; promote networks of creative artists, critics, scholars and the general public; and create possibilities for the criticism of the arts to reinforce the intellectual and critical culture of contemporary Thai society.

The methodologies employed for the research included investigation and appraisal of documentary sources; interviews; teaching experiments at various levels; workshops in criticism based on commissioned works; and promotion of critical activities in co-operation with various media and educational institutions.

The research results confirm that criticism in Thai society still remains part of an oral culture, and many practising artists themselves are receptive only to the informal mode of criticism at the personal level. Criticism does not yet belong fully to the public domain. Compared with social and political criticism, criticism of the arts remains a peripheral activity and is not yet in a position to lend strength to artistic creation. With the present economic crisis, the majority of media are giving less and less importance to the arts. Moreover, academia is not paying sufficient attention to constructing a firm basis for the academic study of the arts, and such disciplines as literary studies, art history, theatre studies and musical studies are too weak to function as a reliable companion to the creative arts of the present.

In spite of the aforementioned limitations, the researchers have been able to select from a very broad base of materials a number of critical works to constitute the **Anthologies** in the four areas, which are accompanied by critical commentaries and analytical introductions. The majority of the contributions are drawn from Thai sources, supplemented by some foreign works as deemed appropriate. It is without any doubt that there exists a small group of serious-minded critics at work in contemporary Thailand, although some of them choose to write at their leisure without much continuity, and it is still too early to speak of critical impacts at the institutional level. These critics are well aware of the potential of criticism as a discipline of values and as a voice of conscience to society. Besides, it has been possible for the researchers to formulate theoretical conclusions out

of Thai cultural environment, such as the mutual illumination of the arts, the horizontal relationships in Thai artistic community and the role of “non-verbal” criticism. It is gratifying to note that foreign scholars have shown interest in the research results as well as the theoretical propositions, and suggestions have been made as to the desirability of applying these results to inter-cultural studies at the international level.

In fact, the total picture of the criticism of the arts in Thailand may not appear to be very bright, especially when compared with societies with a solid written culture. Nevertheless, an analysis at a deeper level has revealed an immense potential within Thai culture that may turn criticism into an intellectual force of contemporary society. Those who have been involved in the activities initiated by the research project share the common belief that the research will create a long-term impact, especially if applied to the development of educational processes in the framework of both formal and informal education. Besides, the strengths and weaknesses in Thai critical culture, as identified by the research, will help propel these educational processes. Follow-up actions can take various forms, such as the writing of manuals of criticism, the support for critical journals and magazines, the organization of workshops and training programmes on a continuous and systematic basis, and the creation of networks at the personal level as well as through the various media.